

Katarzyna Pardej
Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych

W artykule przybliżony został termin niepowodzeń edukacyjnych oraz podjęto próbę ustalenia czynników generujących występowanie tego zjawiska u uczniów szkół zawodowych, tj. uczniów branżowych szkół I stopnia i uczniów techników. Zasygnalizowano oczekiwania gospodarki postindustrialnej stawiane wobec absolwentów wspomnianego typu szkoły oraz zaprezentowano zdawalność uczniów szkół zawodowych na egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie oraz zdawalność absolwentów technikum na egzaminie maturalnym. Na podstawie literatury ukazano przyczyny niepowodzeń szkolnych, dydaktycznych, edukacyjnych i zawodowych. Omówiony został wybór ścieżki edukacyjno-zawodowej w kontekście głównego zagadnienia. Przybliżono proces kształcenia zawodowego oraz przedstawiono, jak jego poszczególne elementy mogą spowodować pojawienie się u ucznia szkoły zawodowej niepowodzeń edukacyjnych. Podano przykłady zastosowania nowych technologii wspomagających proces kształcenia w szkole zawodowej.

Słowa kluczowe: pedagogika, kształcenie zawodowe, edukacja formalna, niepowodzenia edukacyjne.

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu znajdziemy szerokie spektrum publikacji dotyczących niepowodzeń szkolnych występujących w różnych typach szkół i na różnych etapach edukacji, a także omawiających niepowodzenia szkolne osób pracujących, jak również niepowodzeń w pracy zawodowej.

Niepowodzenia szkolne traktowane są jako stan ucznia, wynikający z faktu, że nie opanował on wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej, weryfikowanych przez nauczyciela w trakcie procesu lekcyjnego. Niepowodzenia szkolne bywają ponadto rozumiane jako proces, którego skutkiem jest drugoroczność bądź odsiew uczniów. Termin ten coraz częściej odnosi się do niepowodzeń szkoły jako systemu, do niepowodzeń edukacyjnych.

Szkoła jest nie tylko systemem organizacyjnym, lecz także instytucją społeczną. Powodzenie i niepowodzenie znajdują się na dwóch krańcach osi osiągnięć szkolnych, które rozważa się w kontekście funkcji szkoły, czyli działania ukierunkowanego na realizowanie określonego zadania stojącego przed szkołą lub ogół rzeczywistych skutków działania szkoły oraz szerokiego kręgu problemów efektywności szkoły związanych z wynikami procesu dydaktyczno-wychowawczego i formalnych efektów pracy szkoły, jak zdanie egzaminu, ukończenie klasy, szkoły, zdobycie kwalifikacji w zawodzie. Poziom osiągnięć szkolnych uczniów określa się na podstawie kryteriów wewnętrznych, dotyczących wyników nauczania i wychowania oraz kryteriów zewnętrznych, dotyczących funkcjonowania absolwentów szkoły w życiu zawodowym i społecznym (zob. Bogaj, 1989).

Powodzenie jednostki zależy od osób bezpośrednio i pośrednio związanych z procesami edukacyjnymi, osób reprezentujących poszczególne instytucje i środowiska, osób zajmujących dane stanowiska.

W artykule *Niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych – model badań* zaproponowałam ujęcie integrujące różne podejścia, zgodnie z którym, termin „niepowodzenia edukacyjne” oznacza „stan zachwiania równowagi choćby jednego z elementów wpływających na edukację i determinujących niemożność realizowania własnych zamiarów jednostki (służących dobru narodowemu i akceptowanych przez ogół społeczeństwa)” (Pardej, 2015a, s. 79).

W niniejszym artykule próbuję wskazać i omówić najistotniejsze przyczyny niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych. Przede wszystkim należy znaleźć odpowiedź na pytanie, co decyduje o tym, że ci uczniowie nie posiadają wystarczającej wiedzy, umiejętności, kompetencji społecznych nabywanych w szkole zawodowej, by uzyskać świadectwo potwierdzające kwalifikacje w zawodzie, a w konsekwencji, by otrzymać dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, a także by móc po ukończeniu szkoły wykonywać pracę zgodną ze swoją profesją i zaistnieć na wymagającym rynku pracy i/lub podjąć naukę w szkołach wyższych.

Próba ustalenia źródeł niepowodzeń edukacyjnych

Ustalenie źródeł niepowodzeń edukacyjnych stanowi punkt wyjścia działań zmierzających w kierunku zapewnienia młodym ludziom lepszej sytuacji życiowej, co związane jest z rozwojem gospodarczym kraju. Rynek pracy jest chłonny, potrzebuje wykwalifikowanych pracowników będących absolwentami szkół zawodowych, m.in. branżowych szkół I stopnia i techników. Gospodarka postindustrialna oczekuje od absolwentów szkół zawodowych elastycznej postawy wobec teraźniejszości, umiejętności funkcjonowania w ciągle zmieniającej się rzeczywistości, przewidywania przyszłości, dostosowania się do kierunków i tempa zmian, bycia kreatywnym, przedsiębiorczym i innowacyjnym pracownikiem i obywatelem, nastawionym na uczenie się przez całe życie. Przystosowanie się do zmieniającego się świata mają ułatwić kompetencje kluczowe: rozumienie się w języku ojczystym, rozumienie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna (*Kompetencje kluczowe*, 2005, s. 24). Na rynku pracy jest zapotrzebowanie na pracowników, którzy potrafią

współpracować z innymi ludźmi i pracować w zespole, charakteryzując się szybkością myślowo-działaniową i doskonałą swoje umiejętności.

Zanim jednak absolwent szkoły zawodowej pojawi się na rynku pracy jako wykwalifikowany pracownik spełniający oczekiwania pracodawcy i przygotowany do tego rodzaju debiutu, zdobywa kompetencje w szkole. Kompetencje zdobyte w trakcie edukacji formalnej zyskują miano kwalifikacji w chwili nadania, tj. uzyskania dyplomu lub świadectwa. Kwalifikacje opisane są zgodnie z efektami uczenia się w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Uczniowie branżowych szkół I stopnia i techników dążą do zdobycia świadectw promocyjnych oraz świadectw potwierdzających kwalifikacje w zawodzie, a następnie świadectwa ukończenia szkoły oraz dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, a w przypadku drugiej z wymienionych grup – świadectwa dojrzałości.

Niestety nie wszyscy uczniowie szkół zawodowych podchodzący do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie uzyskują świadectwo.

W ciągu trzech ostatnich lat zdawalność uczniów przystępujących do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w „nowej” formule przedstawia się następująco: w 2016 r. w styczniu i lutym świadectwo otrzymało 70,42% zdających (egzamin przeprowadzono w 211 kwalifikacjach – dla uczniów szkół zawodowych, absolwentów, eksternów oraz kursantów po kursach zawodowych), w kwietniu i czerwcu – 99,05% (egzamin przeprowadzono w dwóch kwalifikacjach), w maju, czerwcu i lipcu – 75,59% (egzamin przeprowadzono w 211 kwalifikacjach); w 2015 r. natomiast świadectwo potwierdzające kwalifikacje w zawodzie otrzymało w styczniu i lutym – 68,30% zdających (egzamin przeprowadzono w 147 kwalifikacjach), w maju, czerwcu i lipcu – 71,99% (egzamin przeprowadzono w 195 kwalifikacjach), w sierpniu, wrześniu i październiku 62,16% (egzamin przeprowadzono w 167 kwalifikacjach); z kolei w 2014 r. zdających, którzy przystąpili do obu części egzaminu i otrzymali wynik pozytywny w styczniu i lutym było 49,74% (egzamin przeprowadzono w 78 kwalifikacjach), w maju, czerwcu i lipcu – 63,45% (egzamin przeprowadzono w 138 kwalifikacjach), w sierpniu, wrześniu i październiku – 61,14% (egzamin przeprowadzono w 127 kwalifikacjach) (*Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2015/2016*, *Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2014/2015*, *Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2013/2014*, zob. też Pardej, 2015b).

Powyższe wyniki nie są zadowalające i skłaniają do refleksji nad czynnikami decydującymi o niepowodzeniu uczniów.

Podobne przemyślenia nasuwają się, gdy analizujemy wyniki egzaminu maturalnego w „nowej” formule uzyskane przez absolwentów techników. Zdawalność utrzymuje się na zbliżonym poziomie, tj. świadectwo dojrzałości w 2016 r. uzyskało 68% zdających, podobnie jak w 2015 r., kiedy to egzamin maturalny zdało 67% zdających (*Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2016*, *Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2015*). Dla porównania egzamin maturalny w „starej” formule przeprowadzony w 2014 r. zdało 31,7% absolwentów techników (*Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2014*).

Kształcenie zawodowe jest główną drogą prowadzącą jednostkę do rzetelnego wykonywania pracy zawodowej, nieustannego doskonalenia się i ciągłej rywalizacji we wszystkich obszarach aktywności życiowej.

Zachodzi konieczność poszukiwań różnorodnych uwarunkowań niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych. Niezbędne jest w tym wypadku zwrócenie uwagi na jakość ich szkolnego przygotowania zawodowego, teoretycznego i praktycznego, związanego z wyposażeniem ucznia w wiadomości potrzebne do rozwiązywania różnego rodzaju zadań, np. konstruowania planów działania, podejmowania decyzji, jak również związanych z wyposażeniem ucznia w umiejętności zawodowe, pozwalające wykonywać zadania zawodowe. Istotne wydaje się również rozważenie motywu wyboru typu szkoły oraz kształcenia w danym kierunku, jak również preferencji ucznia i efektywności wychowawczej.

Ustalenie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych pozwoli zapobiec ich skutkom oraz opracować środki zaradcze. Poniższe tabelaryczne zestawienie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych ma na celu zapewnienie przejrzystości i ukazanie koherentnej całości powstałej w wyniku dopełniających się badań naukowych poświęconych niepowodzeniom szkolnym, dydaktycznym, edukacyjnym i zawodowym. Zaprezentowano szeroki obszar przyczyn niepowodzeń edukacyjnych, aby zaakcentować ich podłoże sięgające niekiedy głęboko do środowiska rodzinnego, rówieśniczego czy lokalnego, oraz aby ujawnić różnorodny krąg osób, których mogą one dotyczyć. W dalszej części artykułu jednak tematyka zostanie zawężona do przyczyn niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych.

Tabela 1. Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych na podstawie literatury przedmiotu

Lp.	Autor	Tytuł publikacji	Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych
1.	Jan Konopnicki	<i>Powodzenia i niepowodzenia szkolne</i> , Warszawa 1966, s. 45-106.	Przyczyny społeczne, przyczyny emocjonalne, przyczyny organizacyjno-dydaktyczne (szkolne), przyczyny intelektualne.
2.	Czesław Kupisiewicz	<i>Niepowodzenia dydaktyczne</i> , Warszawa 1972, s. 130-131.	Wadliwa praca dydaktyczna nauczyciela mająca swoje podłoże w popełnianych podczas prowadzenia lekcji błędach metodycznych, nieznanomości uczniów, braku właściwej opieki nad uczniami z trudnościami w nauce.
3.	Zygmunt Wiatrowski	<i>Powodzenia i niepowodzenia szkolne pracujących</i> , Warszawa 1975, s. 210-215.	Przyczyny biopsychiczne i osobowościowe, profesjonalne, społeczno-ekonomiczne i pedagogiczne.
4.	Andrzej Bogaj	<i>Stan i uwarunkowania osiągnięć szkolnych uczniów szkół ponadpodstawowych. Diagnoza</i> , Warszawa 1989, s. 45.	Stan osiągnięć szkolnych uczniów szkół ponadpodstawowych wynika z kompleksowego oddziaływania wielu czynników związanych ze szkołą i jej funkcjonowaniem.

			<p>Do pierwszej grupy zaliczamy m.in. jakość kwalifikacji nauczycieli, organizację pracy szkolnej (metody i formy nauczania i wychowania, stosowane środki dydaktyczne i in.), stan wyposażania szkoły w niezbędne pomoce dydaktyczne, poziom realizacji funkcji opiekuńczej, kompensacyjnej itd.</p> <p>W drugiej grupie znajdują się niekorzystne zjawiska w pozaszkolnym środowisku społecznym, tj. zaniedbania (ubóstwo) kulturowe różnych grup społecznych, niektórych rodzin, dezorganizacja ich funkcji opiekuńczych i wychowawczych, alkoholizm, narkomania, przestępczość i inne formy patologii społecznej. Wpływ na poziom osiągnięć szkolnych uczniów ma charakter tego środowiska (wielkomiejskie, małomiasteczkowe, wiejskie), stopień jego urbanizacji i uprzemysłowienia, status społeczno-zawodowy rodziców i ich aspiracje edukacyjne.</p> <p>O osiągnięciach szkolnych uczniów decyduje ponadto grupa czynników związana z bazą materialną szkoły oraz grupa związana z osobą ucznia, a także jego środowiskiem rodzinnym.</p>
5.	Tadeusz Lewowicki	<i>Niepowodzenia szkolne (typowe ujęcia – uwarunkowania – program pozytywny, czyli pedagogia szkolnego sukcesu)</i> , Kraków 1998, s. 35-36.	Edukacja szkolna funkcjonuje w oderwaniu od aktualnych spraw społeczeństwa, w tym młodzieży. Szkoła nie uwzględnia potrzeb i oczekiwań uczniów i ich rodziców ani innych grup społecznych.
6.	Zygmunt Wiatrowski	<i>Powodzenia i niepowodzenia zawodowe</i> , Olecko 2002, s. 136-139.	Źródło niepowodzeń zawodowych tkwi w przyczynach społeczno-ekonomicznych (dominacja gospodarki rynkowej, rozchwianie rynku pracy, szerzące się bezrobocie), w przyczynach profesjonalnych (restrukturyzacja

			zakładów pracy, wyprzedawanie zakładów pracy obcemu kapitałowi, brak odpowiedniego wykształcenia i przygotowania zawodowego pracowników) oraz w przyczynach biopsychicznych i osobowościowych, a sporadycznie także w przyczynach związanych ze środowiskiem rodzinnym pracowników.
7.	Zbigniew Kwieciński	<i>Wykluczanie...</i> , Toruń 2002, s. 32.	Zastąpienie selekcji inkluzyjnej selekcją ekskluzyjną, tj. wyłączającą (zakwalifikowanie się do zasadniczej szkoły zawodowej zaczęto traktować jako spychanie najsłabszych na margines) oraz pozycja i położenie społeczne rodziców (pochodzenie społeczne – pozycja społeczno-zawodowa, pochodzenie ekologiczne – miejsce zamieszkania oraz pochodzenie kulturowe – poziom wykształcenia rodziców).
8.	Czesław Kupisiewicz, Małgorzata Kupisiewicz	<i>Słownik pedagogiczny</i> , Warszawa 2009, s. 118.	Przyczyny biologiczno-psychologiczne, obejmujące różnorakie zaburzenia oraz opóźnienia w rozwoju psychofizycznym, społeczno-ekonomiczne, związane z niskim poziomem kulturalnym i wychowawczym rodziny, trudnymi warunkami materialnymi itp., przyczyny pedagogiczne, do których zaliczamy dydaktyczne (względnie zależne i niezależne od szkoły i nauczyciela).
9.	Anna Karpińska	<i>Niepowodzenia edukacyjne – renesans myśli naukowej</i> , Warszawa 2013, s. 103, 143-144, 152-153, 161-170.	Zakłócony przebieg interakcji między nauczycielami a uczniami, brak umiejętności komunikacyjnych, brak dialogu, prawdziwej rozmowy i porozumienia dwóch stron. Przyczyny społeczno-ekonomiczne, przyczyny pedagogiczne i przyczyny biologiczno-psychologiczne.

			Dominującą przyczyną niepowodzeń szkolnych, według osób pozbawionych wolności, okazały się przyczyny środowiskowe (patologia rodziny oraz błędy wychowawcze rodziców, bezrobocie i przemoc fizyczna), dzieci beneficjentów pomocy społecznej – przyczyny biologiczno-psychologiczne i pedagogiczne z nieznaczną przewagą tych pierwszych. Żołnierze zasadniczej służby wojskowej z kolei przyczyn niepowodzeń szkolnych upatrują przede wszystkim w lenistwie.
10.	The Centre for Social Justice	<i>Requires improvement. The causes of educational failure 2013.</i>	Niskie pochodzenie społeczne rodziców, wychowywanie się w rozbitnej rodzinie (w najbardziej skrajnych przypadkach dzieci z rozbitych rodzin osiągają coraz gorsze wyniki aż do ekstremalnie złego położenia w stosunku do dzieci z pełnych rodzin), brak gotowości szkolnej u dzieci, niski poziom nauczania.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie literatury można skonstatować, że nie ustalono jednej, uniwersalnej hierarchii najistotniejszych przyczyn wpływających na niepowodzenia edukacyjne dla wszystkich grup społecznych, gdyż w zależności od przyjętych zmiennych (np. badanej grupy) ulega ona zmianom. Zjawisko niepowodzeń dotyczy uczniów różnych typów szkół i na różnych etapach edukacyjnych, osób jednocześnie pracujących i uczących się. Zdarza się, że osoby wykonujące pracę zawodową doświadczają w takich sytuacjach niepowodzeń zawodowych.

Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych mogą być społeczno-ekonomiczne, biopsychiczne, pedagogiczne, a ponadto profesjonalne, jeśli uwzględnimy uczniów szkół dla pracujących i uczniów szkół zawodowych. U osób pracujących zawodowo tego rodzaju przyczyny także mogą stanowić podłoże niepowodzeń.

Kluczowe determinanty niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych

1. Wybór ścieżki edukacyjno-zawodowej a niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych

Wybór ścieżki edukacyjnej i kierunku kształcenia dokonywany przez ucznia szkoły gimnazjalnej zależy od perspektyw materialnych, rynku pracy, okoliczności przypadkowych, a nade wszystko powinien być uwarunkowany predyspozycjami jednostki, zbieżnością umiejętności i zainteresowań jednostki z zawodem, którego chciałaby się uczyć w szkole zawodowej. Niedostosowanie własnych możliwości i zainteresowań do wyboru typu szkoły i kierunku kształcenia zawodowego generuje niepowodzenia edukacyjne. Źródłem omawianego zjawiska należy doszukiwać się ponadto w stagnacji ofert edukacyjnych dla młodych ludzi, w fakcie, że nie tworzy się nowych kierunków kształcenia zgodnych z przewidywaniami analityków rynku pracy.

Z danych GUS wynika, że dla osób dokonujących wyboru szkoły ponadgimnazjalnej najważniejszymi kryteriami były: możliwość kształcenia w oczekiwanym zawodzie lub profilu nauki – 26,5%, dostępność (bliskość miejsca zamieszkania, pracy) – 25,19% oraz wysoki poziom nauczania – 17,3%.

Wraz ze zmieniającymi się realiami, trudnym debiutem na rynku pracy oraz bezrobociem, rodzice mają wobec dzieci coraz większe oczekiwania. 74,5% rodziców spodziewa się, że ich dzieci zdobędą wyższe wykształcenie. 17,6% rodziców pragnienie, aby ich dzieci uzyskały co najmniej wykształcenie średnie, 2,7% – zasadnicze zawodowe oraz 0,8% – podstawowe lub gimnazjalne (*Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków*, 2013).

Niepokój związany z wyborem zawodu odczuwa wiele młodych ludzi, szczególnie niemających wystarczającej wiedzy o sobie, o własnych preferencjach oraz nieorientujących się w możliwościach wyboru zawodu, nieznających kierunków kształcenia oferowanych przez technika oraz branżowe szkoły I stopnia. Niepowodzenia edukacyjne mogą wynikać z braku wsparcia jednostki podejmującej wybór związany z planowaniem własnej drogi zawodowej. Doradca zawodowy powinien towarzyszyć, wspierać i ukierunkowywać ucznia przy wyborze ścieżki edukacyjnej, uczestniczyć w kształtowaniu kariery zawodowej.

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* uczniowie szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych wspomagani są w wyborze kierunku kształcenia i zawodu w trakcie bieżącej pracy z uczniem przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów, a także podczas zajęć prowadzonych przez doradcę zawodowego. W przypadku braku doradcy zawodowego w szkole do prowadzenia zajęć dyrektor szkoły wyznacza nauczyciela, wychowawcę grupy wychowawczej lub specjalistę (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

Brak odpowiedniego przygotowania ucznia do wyboru zawodu i kierunku kształcenia, niesystematyczne weryfikowanie przez doradcę zawodowego i brak informacji o oferowanych kierunkach kształcenia i możliwościach zatrudnienia na lokalnych, krajowych i europejskich rynkach pracy, brak zestawienia zawodów deficytowych i nadwyżkowych, brak możliwości skorzystania z porad indywidualnych dotyczących wyboru

zawodu, świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej, brak możliwości uczestniczenia w rzetelnie przygotowanych grupowych zajęciach związanych z wyborem zawodu – wszystko to może zapowiadać niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych.

Uczeń kończący szkołę podstawową i ponadpodstawową powinien posiadać informacje zawodowe dotyczące zadań zawodowych, jakie wykonuje pracownik wykonujący konkretny zawód, jakie stawia się wobec niego wymagania, w jakich warunkach wykonuje on swoją pracę. Powinien posiadać wiedzę na temat przeciwwskazań do pracy w danym zawodzie, wiedzieć, jakie musi zdobyć wykształcenie, zapoznać się z możliwościami doskonalenia zawodowego, poszerzania zakresu kompetencji w zawodzie, jak również znać realne szanse na znalezienie pracy.

Uczeń – na kolejnych etapach edukacyjnych – zdobywa coraz bardziej zaawansowaną wiedzę, zyskuje coraz lepsze umiejętności, poznaje i kształtuje własną osobowość, innymi słowy przygotowuje się do samodzielnego funkcjonowania w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym.

Proces kształcenia ukierunkowany jest na samodzielne zdobywanie przez uczniów wiedzy, umiejętności oraz kształtowanie postaw sprzyjających efektywnemu ich wykorzystywaniu w działalności zawodowej. Wraz z wyższym poziomem edukacyjnym wzrastają oczekiwania względem posiadanej przez ucznia wiedzy i umiejętności wykonywania zadań zawodowych o coraz większym stopniu skomplikowania. Oczekiwania stawiane wobec absolwenta branżowej szkoły I stopnia i technikum będą różnić się stopniem skomplikowania zadań zawodowych oraz stopniem samodzielności podczas ich realizowania, a także stopniem intelektualnej, emocjonalnej i moralnej gotowości do podjęcia określonego rodzaju odpowiedzialności (zob. Chmielecka, 2009; Kwiatkowski, 2010).

2. Proces kształcenia zawodowego

Zagadnienie źródeł niepowodzeń edukacyjnych jest niezmiernie szerokie. Przyjrzyjmy się jednak bliżej procesowi kształcenia zawodowego, czyli „procesowi nauczania – uczenia się prowadzącego w sposób zorganizowany i systematyczny do opanowania przez osobę uczącą się określonych wiadomości, umiejętności oraz do wszechstronnego rozwoju jej osobowości” (Kwiatkowski, 2001, s. 71). Proces ten uważam za kluczowy w poszukiwaniu determinantów uniemożliwiających uczniom szkół zawodowych osiągnąć sukces.

Uczeń szkoły zawodowej przygotowuje się do podjęcia pracy zawodowej w określonej gałęzi gospodarki narodowej, na ściśle określonym stanowisku pracy. Procesami przygotowującymi jednostkę do zawodu jest proces lekcyjny, podczas którego istotne jest kształcenie teoretyczne (ogólne i zawodowe) oraz proces działania, obejmujący kształcenie praktyczne odbywające się w pracowniach, warsztatach szkolnych, centrach kształcenia praktycznego albo w zakładach pracy. Scalanie obu procesów zapewnia łączenie teorii z praktyką.

W procesie kształcenia zawodowego czynności spoczywają na nauczycielu – odpowiedzialnym za czynności nauczania, oraz na uczniu – wykonującym czynności uczenia się. Wzajemne relacje podmiotu nauczającego i podmiotu uczącego się uwarunkowane są przez elementy procesu kształcenia zawodowego,

tzn. przez cele kształcenia, treści kształcenia, metody kształcenia, środki kształcenia oraz kontrolę i ocenę efektów kształcenia.

Współcześnie podkreśla się wagę integrowania i korelowania celów kształcenia ogólnego i zawodowego. Zabieg ten sprzyja wielostronnemu rozwojowi ucznia szkoły zawodowej. Potrzebę integracji zauważają także eksperci UNESCO: „Jeżeli chcemy, aby kształcenie ogólne posiadało swą pełną wartość wychowawczą, trzeba dbać o harmonię między kształceniem umysłowym i praktycznym, o stały związek nauki i pracy” (Faure, 1975, s. 358). Połączenie komponentu ogólnego z zawodowym prowadzi do ukształtowania świadomego obywatela państwa demokratycznego, uczestniczącego w życiu kulturalnym i umiejącego kierować własnym losem, dążącego do doskonalenia własnej osobowości, przyczynia się do przygotowania jednostki do życia i pracy w nieustannie zmieniającej się rzeczywistości oraz sprostania wyzwaniom zmieniającego się rynku pracy.

Obecnie proporcjonalnie do rozwoju cywilizacyjnego danego społeczeństwa wzrasta popyt na pracowników posiadających kwalifikacje w zawodzie, maleje natomiast zapotrzebowanie na pracę bez kwalifikacji. Wybór szkoły ponadpodstawowej, która przygotowuje do podjęcia zawodu zmniejsza ryzyko niepowodzenia edukacyjnego, ponieważ dzięki funkcjonującej zasadzie drożności ścieżek edukacyjnych absolwenci technikum posiadający świadectwo maturalne, tak jak absolwenci liceów ogólnokształcących, będą mogli kontynuować naukę na etapie edukacji formalnej w szkołach wyższych, lecz dodatkowo będą jednocześnie posiadać prawo do wykonywania konkretnego zawodu. Przywilej ten może okazać się niezbędny do przezwyciężenia niesprzyjających okoliczności życiowych, np. konieczności zapewnienia sobie środków do życia, brak możliwości wsparcia finansowego ze strony rodziców.

Niewłaściwie sformułowane cele mogą już na samym starcie drogi zawodowej zniechęcić ucznia do poznawania wiedzy zawodowej i jej regularnego zgłębiania. Nieprawidłowa realizacja tego elementu procesu kształcenia zawodowego może nie przynieść pożądanego postawy u ucznia ani oczekiwanych zainteresowań naukowych w zakresie zdobywanego zawodu. Uczeń nie będzie przygotowany do uchwycenia relacji przyczynowo-skutkowej w procesie diagnozy technicznej. Może postawić zawodne wnioski techniczne i nie będzie na podstawie swojej wiedzy w stanie wysunąć wniosku niezawodnego. Nieprawidłowo opracowane cele kształcenia spowodują, że uczniowie nie będą należycie przygotowani do wykonywania zadań zawodowych i wykorzystania nowych technologii ani nie będą umieli konstruktywnie przyczynić się do innowacji, postępu technicznego.

Cele kształcenia służą opracowaniu podstawy programowej kształcenia w zawodzie, „wyznaczają treści kształcenia przedmiotów oraz bloków programowych. Celem kształcenia zawodowego jest przysposobienie ucznia do życia w warunkach współczesnego świata, podjęcia pracy oraz aktywnego uczestniczenia na rynku pracy. Z kolei metoda kształcenia to świadome i systematyczne współdziałanie nauczycieli i uczniów w celu uzyskania pożądanego zmian w zakresie wiadomości, umiejętności i postaw uczniów. Powodzenie często zależy od prawidłowych relacji nauczyciela i ucznia, ponieważ przyczyniają się one do działalności poznawczej ucznia. Wszystkie funkcjonujące w dydaktyce metody mają m.in. za zadanie rozwijać myślenie uczniów. Urzeczywistnienie tego celu wymaga od nauczyciela znajomości struktury myślenia, która składa się z trzech

elementów: materiału myślenia, operacji umożliwiających przetwarzanie informacji oraz zasad realizowania tych operacji, a relacje zachodzące między nimi są bardzo istotne.

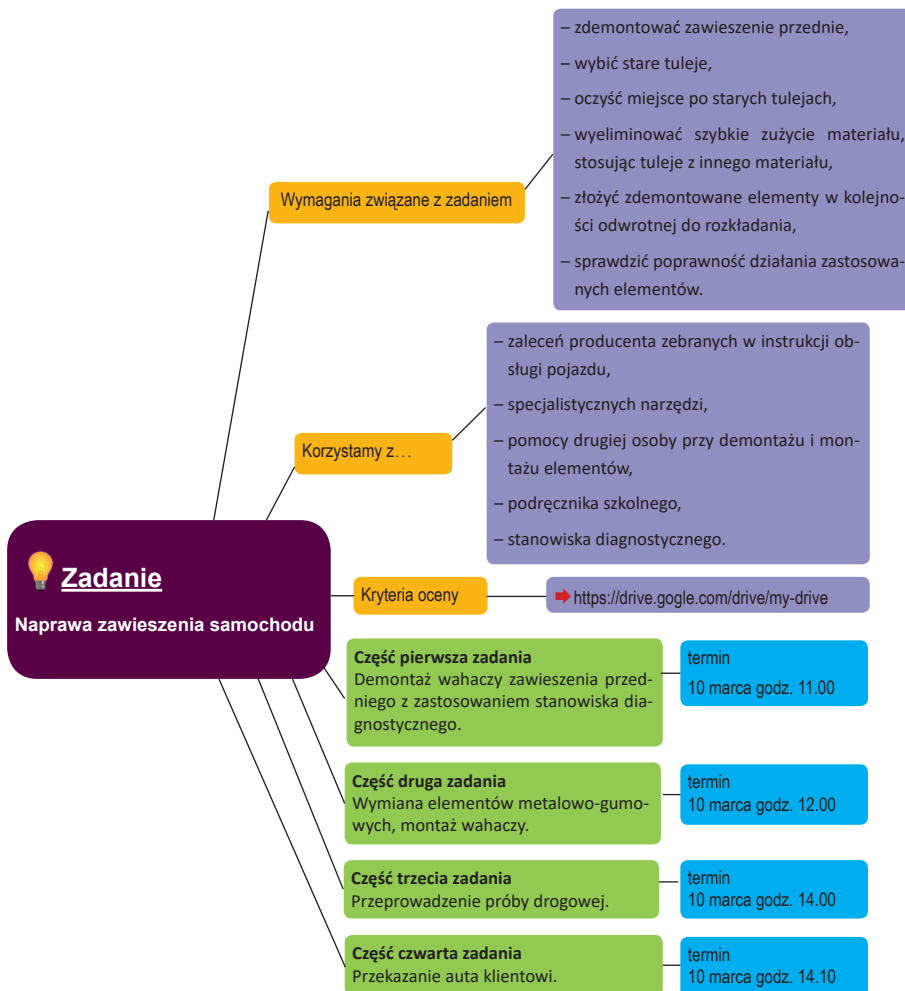
Niedostosowanie treści programowych mogłoby spowodować pojawienie się na rynku pracy młodzieży nieprzygotowanej w dostateczny sposób do wykonywania pracy na danym stanowisku. Nieodpowiednio dobrane metody utrudniają opanowanie w dostatecznym stopniu treści, nie inspirują ucznia do samodzielnej pracy ani do dbania o własny rozwój. Nie sprzyjają samodzielnemu myśleniu, byciu przedsiębiorczym i gotowym do aktywnego uczestnictwa w rozwoju gospodarczym kraju i narodu. Brak precyzyjnego doboru metod może spowodować u ucznia brak gotowości do zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce. Pomińnięcie kształcenia multimedialnego, niestosowanie technologii informacyjnej osłabi efekty uczenia się w zakresie danego zawodu. W przyszłości może on nie okazać się na rynku pracy wartościowym i cennym pracownikiem, ponieważ nie będzie umiał zainicjować i wprowadzić twórczych rozwiązań stojących przed nim zadań. Jego myślenie może ograniczyć się wyłącznie do istniejących możliwości realizowania zadań zawodowych.

Przed pojawieniem się zaawansowanych technologii informacyjnych w procesie kształcenia zawodowego nieodzowną była zasada aktywizacji sensomotorycznej należąca do zasad dydaktycznych, którą praktyczną realizację umożliwiały środki dydaktyczne. Użyte do nauki nowoczesne środki dydaktyczne łącznie z urzędzeniami tradycyjnymi tworzą nauczanie – uczenie się multimedialne (zob. Bogaj, Kwiatkowski, Młynarczyk, 2000). Aktualnie w odniesieniu do wszystkiego, co służy upogładowieniu w procesie kształcenia, ułatwia poznanie coraz częściej używany jest termin media edukacyjne. W procesie kształcenia media edukacyjne z zastosowaniem technik komputerowych służą przekazywaniu treści programowych, wizualizacji materiału nauczania, sprawdzaniu poziomu osiągnięć uczących się, monitorowaniu procesu kształcenia, stymulowaniu do działań twórczych, wspieraniu procesu samodzielnego wykonywania zadań, symulowaniu zjawisk i procesów rzeczywistych będących przedmiotem kształcenia oraz wspieraniu procesu rozwiązywania problemów (Siemieniecki, 2001, s. 84).

Opracowanie właściwych strategii nauczania i zastosowanie odpowiednich narzędzi edukacyjnych wspiera rozwój badawczy uczniów. Nowe technologie ułatwiają ukierunkowanie procesu uczenia się dzięki klarownemu przedstawieniu wymagań, regularnemu przekazywaniu informacji zwrotnych o postępach w nauce oraz przeświadczeniu i zapewnieniu ucznia, że jest on w stanie przyswoić nawet trudne treści programowe. Ponadto rozwijają współpracę między uczniami, umożliwiają im dzielenie się własnymi pomysłami i aktywny udział we własnym procesie uczenia się.

W procesie kształcenia przydatne mogą okazać się: edytory tekstu (np. Dokumenty Google, Microsoft Word, AbiWord), oprogramowania do przeprowadzania burzy mózgów i porządkowania pomysłów (np. FreeMind, SmartTools), narzędzia zbierania i analizy oraz wizualizacji danych (SurveyMonkey, Microsoft Exel, CATtest), oprogramowanie do komunikacji i współpracy (Skype, Gadu-Gadu, Tlen), multimedia edukacyjne i tworzenie multimediów (Scholaris, PowerPoint), interaktywne aplikacje edukacyjne (LearningApps.org, e-doświadczenia w fizyce), bazy danych i zasoby internetowe (strona Głównego Urzędu Statystycznego, Encyklopedia PWN online) oraz technologie wyczuwania ruchu (urządzenie GPS) (zob. Pitler, Hubbell, Kuhn, 2015; zob. też Mironovová, Chmelíková, Fediè, 2010).

Przydatny do tworzenia planu osiągnięcia celu może być np. program FreeMind.

Rysunek 1. Plan osiągnięcia celu utworzony w programie FreeMind

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pitler, Hubbell, Kuhn 2015, s. 30.

Kryteria oceniania uwzględniające wymogi podstawy programowej uświadomią uczniom i ich rodzicom oczekiwania wobec dzieci, pozwolą dostrzec sens uczenia się, dadzą konstruktywne wskazówki, jak poprawić swoje wyniki, wspomogą samoocenę oraz zwiększą motywację.

Tabela 2. Kryterium oceniania naprawy uszkodzonego zawieszenia utworzona w Dokumentach Google za pomocą edytora tekstu

Ocena 6	Ocena 5	Ocena 4	Ocena 3	Ocena 2	Ocena 1
Złożył zdemontowane elementy. Naprawa zakończyła się sukcesem. Ustawił geometrię.	Złożył zdemontowane elementy. Naprawa zakończyła się sukcesem.	Zdemontował, wymienił uszkodzone podzespoły, nie potrafił złożyć podzespołów.	Zdemontował zużyte części wymagające naprawy i nie potrafił podjąć dalszej decyzji.	Brak umiejętności zdemontowania zużytych części wymagających naprawy.	Nie podejmuje się wykonania zadania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pitler, Hubbell, Kuhn 2015, s. 66.

Jakość kształcenia – związana z zasobem wiedzy i umiejętności, a także postawami ucznia i rozwojem jego osobowości, jak również przewartościowaniem aksjologicznym – poddawana jest ocenie. W ujęciu ekonomicznym rozważa się, czy jakość kształcenia przyczynia się do wzrostu gospodarczego, a co więcej do rozwoju cywilizacyjnego. Z punktu widzenia socjologicznego analizie podlega stopień spełniania przez szkołę funkcji społecznej i jej wpływu na otoczenie. Przytoczone cechy jakości kształcenia zawodowego wskazują na przewagę metod jakościowych nad ilościowymi w metodologii badań, jednak obie te metody stanowią cenny wkład w opisywanie zjawisk dotyczących kapitału ludzkiego. Reformy strukturalne i programowe przyczyniły się do pomiaru i oceny efektów kształcenia zawodowego. System szkolnictwa poddano ocenie wewnętrznej i zewnętrznej. Analizie wewnętrznej podlega proces kształcenia, organizacja pracy placówek oświaty, a także możliwości kadrowe i techniczne. Analizie zewnętrznej zaś – otoczenie szkoły, zmiany społeczno-gospodarcze i prywatyzacja. System szkolnictwa powinien uwzględnić nowe potrzeby rynku pracy.

Niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych mogą być wynikiem nieprawidłowej organizacji procesów edukacyjnych przez szkołę, jak np. niewykształcenie u ucznia postawy poszanowania wobec wykonywanej pracy i zatrudnionych w zakładzie pracy pracowników, brak dążenia do zdobywania nowych doświadczeń w zawodzie i wcielania innowacyjnych rozwiązań z użyciem nowych technologii w życie zawodowe.

3. Doskonalenie zawodowe nauczycieli kształcenia zawodowego

Niepodnoszenie kwalifikacji przez kadre pedagogiczną, nieuczestniczenie szczególnie nauczycieli kształcenia zawodowego w szkoleniach, kursach, warsztatach, niepodejmowanie dodatkowych studiów podyplomowych, nieuzupełnianie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych już zdobytych może prowadzić do niepowodzeń edukacyjnych uczniów.

Większość nauczycieli kształcenia zawodowego jest zadowolona z własnego rozwoju zawodowego (80%) – oprócz osobistych osiągnięć liczą się dla nich wyniki uczniów oraz nadążanie za nowoczesnością

wyznaczaną rozwojem technologii informacyjnej (*Raport z diagnozy potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim. Nauczyciel praktycznej i teoretycznej nauki zawodu: uwarunkowania, zagrożenia i potrzeby wspomagania*, 2009).

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 listopada 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków (Dz.U. 2015, poz. 1973) formy doskonalenia nauczycieli powinny być powiązane ze zdiagnozowanymi potrzebami szkoły. Dyrektor szkoły zobowiązany jest do corocznej diagnozy potrzeb szkoły, opierając się na wynikach i wnioskach wynikających z ewaluacji wewnętrznej i zewnętrznej, wynikach sprawdzianu i egzaminów (m.in. egzaminu potwierdzającego kwalifikację w zawodzie oraz egzaminu maturalnego), zadaniach związanych z realizacją podstawy programowej oraz wymaganiach stawianych szkole przez MEN w rozporządzeniu w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (*Rozporządzenie MEN z dnia 10 listopada 2015 r.* Dz.U. 2015, poz. 1973).

Od nauczyciela kształcenia zawodowego oczekuje się ciągłego dokształcania się, nieustannego dostrzymywania kroku nowościom technologicznym, udoskonalania procesu nauczania danego przedmiotu, poszukiwania najnowszych wiadomości dotyczących prowadzonego przedmiotu i skutecznego korzystania z technologii.

4. Współpraca pracodawców ze szkołami zawodowymi

Przyczyną niepowodzeń edukacyjnych jest małe zainteresowanie pracodawców autentycznym kształceniem praktycznym oraz niechęć z ich strony do podejmowania współpracy ze szkołą.

Uczeń szkoły zawodowej podczas praktyk zawodowych powinien przestrzegać dyscypliny pracy, mieć wysoką kulturę osobistą, szanować wyposażenie i sprzęt, być punktualny, życzliwy i komunikatywny, posiadać zgodny z wymaganym w programie praktyk zasób wiadomości i umiejętności umożliwiające samodzielne prace we wskazanych obszarach, powinien być pracowity i umieć pracować w zespole. Lekceważenie obowiązków, brak zainteresowania kształtowaniem umiejętności zawodowych oraz pracą w zawodzie, nieprzestrzeganie dyscypliny pracy, trudności w posługiwaniu się terminami związanymi z wykonywaniem zawodu generuje niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych. Pracodawca nie będzie zainteresowany zawieraniem umów o praktyczną naukę zawodu, a w przyszłości także zatrudnieniem osoby niezainteresowanej rozwojem osobistym i niezaangażowanej w rozwój zakładu pracy.

Zakończenie

Zmiany gospodarcze, polityczne i społeczne w naszym kraju implikują konieczność nowego spojrzenia na niepowodzenia edukacyjne oraz zachęcają do wyjścia poza znany repertuar przyczyn prezentowany w litera-

turze. Zmieniająca się rzeczywistość, dynamiczność rynku pracy, szybkie tempo życia, nowości technologiczne rodzą nowe wymagania wobec młodego człowieka, a w szczególności ucznia szkoły zawodowej. Współczesny świat stawia przed nim ogromne wyzwania i wiele od niego oczekuje, dlatego tak ważna jest dbałość o jak najwyższą jakość procesu kształcenia zawodowego.

Kluczowym momentem w poszukiwaniu źródeł niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych jest wybór kierunku i ścieżki edukacyjnej dokonywany w ostatniej klasie szkoły podstawowej. Nie można bagatelizować faktu, że korzenie niepowodzeń edukacyjnych mogą sięgać znacznie głębiej, ponieważ na decyzję wyboru szkoły nakłada się wiele czynników, które także nie pozostają obojętne wobec dalszego rozwoju jednostki i osiąganych przez nią sukcesów bądź ponoszenia przez nią porażek. Efektywność procesu kształcenia uczniów szkół zawodowych na przedmiotach teoretycznych, podczas praktycznej nauki zawodu i praktyk zawodowych stanowi meritum rozważań nad przyczynami niepowodzeń edukacyjnych uczniów. Organizacja procesu kształcenia zawodowego, relacje zachodzące m.in. pomiędzy nauczycielem i uczniem, programami kształcenia i wychowania, stosowanymi technologiami informacyjnymi i metodami nauczania, współpraca między zakładem pracy i szkołą, oferty edukacyjne i zapotrzebowanie rynku pracy, a także nastawienie ucznia do nauki zawodu, którego uczy się w szkole, jego kultura techniczna i osobista stanowią bardzo ważne obszary w poszukiwaniu przyczyn niepowodzeń edukacyjnych uczniów szkół zawodowych.

Bibliografia

- Bogaj A. (1989). *Stan i uwarunkowania osiągnięć szkolnych uczniów szkół ponadpodstawowych. Diagnoza*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Bogaj A., Kwiatkowski S.M., Młynarczyk G. (2000). *Infrastruktura medialna szkół*. Warszawa: IBE.
- Chmielecka E. (red.) (2009). *Od Europejskich do Krajowych Ram Kwalifikacji*. Warszawa: MEN.
- Faure E., Herrera F., Kaddoura A.R., Lopes H., Pietrowski A.W., Rahnama M., Ward F.Ch. (1975). *Uczyć się, aby być*, przeł. Z. Zakrzewska, przedm. do wyd. pol. Cz. Kupisiewicz. Warszawa: PWN.
- Karpińska A. (2013). *Niepowodzenia edukacyjne – renesans myśli naukowej*. Białystok: Trans Humana.
- Kompetencje kluczowe* (2005). Warszawa: FRSE.
- Konopnicki J. (1966). *Powodzenia i niepowodzenia szkolne*. Warszawa: PZWS.
- Kupisiewicz Cz. (1972). *Niepowodzenia dydaktyczne*. Warszawa: PWN.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Kwiatkowski S.M. (2001). *Kształcenie zawodowe. Dylematy teorii i praktyki*. Warszawa: IBE.
- Kwiatkowski S.M. (2010). Rynek pracy a kierunki przemian edukacji zawodowej. W: A. Bogaj (red.), *Kierunki i uwarunkowania przemian oświaty w związku z reformą* (s. 231-236). Kielce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji.
- Kwieciński Z. (2002). *Wykluczanie. Badania dynamiczne i porównawcze nad selekcjami społecznymi na pierwszym progu szkolnictwa*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

- Lewowicki T. (1998). Niepowodzenia szkolne (typowe ujęcia – uwarunkowania – program pozytywny, czyli pedagogia szkolnego sukcesu). W: J. Łysek (red.), *Niepowodzenia szkolne* (s. 34-38). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Mironovová E., Chmelíková G., Fediš D. (2010). Computer-aided teaching and learning of English for science and technology at STU MTF. W: H. Bednarczyk, E. Sałata (red.), *Education and technology* (s. 233-237). Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB.
- Pardej K. (2015a). Niepowodzenia edukacyjne uczniów szkół zawodowych – model badań. *Ruch Pedagogiczny*, 4, s. 77-88.
- Pardej K. (2015b). Egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe – efektywność. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 3, s. 179-196.
- Pitler H., Hubbell E. R., Kuhn M. (2015). *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, przeł. P. Szmyd. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Raport z diagnozy potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim. Nauczyciel praktycznej i teoretycznej nauki zawodu: uwarunkowania, zagrożenia i potrzeby wspomagania.* (2009). Kuratorium Oświaty w Warszawie. <http://www.kuratorium.waw.pl/pl/dyrektor-i-nauczyciel/doskonalenie-i-ksztalc/1917,RAPORT.html> [dostęp 12.09.2016].
- Requires improvement. The causes of educational failure by The Centre for Social Justice* (2013). <http://www.centreforsocialjustice.org.uk/UserStorage/pdf/PDF%20reports/requires.pdf> [dostęp 12.09.2014].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 listopada 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków* (Dz. U. 2015 r., poz. 1973).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1591).
- Siemieniecki B. (2001), *Komputery i hipermedia w procesie edukacji dorosłych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2016*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2016/sprawozdanie/Sprawozdanie_ogolne_2016.pdf [dostęp 2.10.2016].
- Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2015*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2015/sprawozdanie/Sprawozdanie_ogolne_2015.pdf [dostęp 2.10.2016].

- Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2014*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2014/sprawozdanie/Raport_og%C3%B3lny.pdf [dostęp 2.10.2016].
- Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2015/2016*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informacje_o_wynikach/2016/Sprawozdanie%20z%20przebiegu%20egzaminu%20potwierdzaj%C4%85cego%20kwalifikacje%20w%20zawodzie%20w%20roku%20szkolnym%202015-2016-ER.pdf [dostęp 2.10.2016].
- Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2014/2015*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informacje_o_wynikach/<2015/Sprawozdanie_z_przebiegu_egzaminu_potwierdzaj%C4%85cego_kwalifikacje_w_zawodzie_w_roku_szkolnym_2014-2015_17092015.pdf [dostęp 2.10.2016].
- Sprawozdanie z osiągnięć zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2013/2014*, CKE. https://www.cke.edu.pl/images/files/zawodowe/informacje_o_wynikach/2013/Sprawozdanie_nowy_egzamin_2013-2014.pdf [dostęp 2.10.2016].
- Wiatrowski Z. (1975). *Powodzenia i niepowodzenia szkolne pracujących*. Warszawa: PWN.
- Wiatrowski Z. (2002). *Powodzenia i niepowodzenia zawodowe*. Olecko: Wszechnica Mazurska.
- Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków* (2013). GUS. http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_wybory_sciezki_ksztalcenia.pdf [dostęp 12.09.2016].

Summary

The reasons for educational failures of vocational schools students

In the article the notion of educational failures and attempt to determine the reasons of this phenomenon occurring in vocational schools and technical colleges are outlined. The expectations of post-industrial economy of the above mentioned schools' graduates and the success rate in exams certifying professional qualifications and secondary school final exams are presented. Based on specialist literature the reasons for school, didactic, educational and professional failures as well as the choice of the educational and career path are discussed. The process of vocational education is presented along with its elements which may cause educational failures. Some examples of using new technology supporting the process of teaching in vocational schools are given.

Keywords: pedagogy, vocational education, formal education, educational failure.